

Wyrok z dnia 3 października 2008 r.

II UK 32/08

Podleganie przez kobietę obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu stosunku pracy i uzyskanie prawa do zasiłku macierzyńskiego, wyklucza równoczesne podleganie dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu prowadzenia działalności pozarolniczej i uzyskanie prawa do drugiego zasiłku macierzyńskiego (art. 11 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.).

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Romualda Spyt, Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 3 października 2008 r. sprawy z wniosku Agnieszki S.-Z. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi Wojewódzkiemu w G. o zasiłek macierzyński, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni z dnia 20 września 2007 r. [...]

1) u c h y l i ł zaskarżony wyrok i zmienił poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego Gdańsk - Południe-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z dnia 20 kwietnia 2007r. [...] w ten sposób, że oddalił odwołanie wnioskodawczynie;

2) zasądził od Agnieszki S.-Z. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału Wojewódzkiego w G. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Wnioskodawczynie Agnieszka S.-Z. odwołała się od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w G. z dnia 11 stycznia 2007 r., odmawiającej jej prawa do zasiłku macierzyńskiego za okres od 13 czerwca 2006 r. do 16 października 2006 r.

Sąd Rejonowy Gdańsk - Południe-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2007 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonej prawo do zasiłku macierzyńskiego za okres od 1 lipca 2006 r. do 16 października 2006 r. z tytułu urodzenia dziecka w okresie podlegania ubezpieczeniu chorobowemu w związku z prowadzeniem pozarolniczej działalności gospodarczej.

Z ustaleń Sądu wynikało, że Agnieszka S.-Z. od 30 czerwca 2005 r. podlegała ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej - kancelarii radcy prawnego. W okresie od 1 października 2005 r. do 30 czerwca 2006 r. podlegała obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia w Akademii Wychowania Fizycznego w G. i opłacała składki na ubezpieczenie zdrowotne z tytułu równoległe prowadzonej działalności gospodarczej. W dniu 13 czerwca 2006 r. ubezpieczona urodziła syna i od tego dnia przebywała na urlopie macierzyńskim, pobierając zasiłek macierzyński przez okres od 13 czerwca 2006 r. do 16 października 2006 r. W dniu 20 czerwca 2006 r. wnioskodawczyni dokonała zgłoszenia do obowiązkowych ubezpieczenia emerytalnego, rentowych, wypadkowego oraz dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, wskazując jako dzień objęcia ubezpieczeniem 13 czerwca 2006 r. i opłaciła składki za okres od 13 czerwca 2006 r. do 30 czerwca 2006 r. W dniu 10 lipca 2006 r. wystąpiła z wnioskiem o ustalenie prawa do zasiłku macierzyńskiego z tytułu urodzenia dziecka w okresie podlegania dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu w związku z prowadzeniem pozarolniczej działalności gospodarczej.

Sąd Rejonowy, powołując się na uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2006 r. w sprawie III UZP 2/06, wskazał, że w związku z nabyciem przez wnioskodawczynię prawa do zasiłku macierzyńskiego z tytułu zatrudnienia powstał po jej stronie na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych obowiązek ubezpieczenia emerytalnego i rentowego w związku z prowadzeniem pozarolniczej działalności gospodarczej, wobec czego na podstawie art. 11 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wnioskodawczyni uzyskała również uprawnienie do objęcia jej dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Zdaniem Sądu, wnioskodawczyni skutecznie w dniu 20 czerwca 2006 r. zgłosiła się do ubezpieczeń społecznych, w tym do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego od dnia 13 czerwca 2006 r., wskazując jako początek objęcia ubezpieczeniem dzień porodu. Skutkiem powyższego ubezpieczona w dacie porodu została

objęta dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej i ochroną z tego ubezpieczenia, a w konsekwencji na podstawie art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 636 ze zm.) nabyła prawo do zasiłku macierzyńskiego z tytułu dobrowolnego przystąpienia do ubezpieczenia chorobowego w związku z prowadzoną przez nią działalnością gospodarczą, niezależnie od tego, że prawo do tego świadczenia uzyskała również w związku z objęciem jej jako pracownika obowiązkiem ubezpieczenia chorobowego.

Sąd Okręgowy-Sąd Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni, rozpoznając apelację organu rentowego, uznał ją za bezzasadną i wyrokiem z dnia 20 września 2007 r. oddalił w całości, podzielając stanowisko Sądu Rejonowego. Zdaniem Sądu drugiej instancji, Sąd pierwszej instancji dokonał niewadliwych ustaleń i prawidłowo zastosował przepisy prawa materialnego, a także, wbrew twierdzeniom organu rentowego, prawidłowo odczytał sens uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2006 r. Zgodnie z wyrażonym tam stanowiskiem Sądu Najwyższego, w okresie pobierania zasiłku macierzyńskiego, tj. w przypadku ubezpieczonej, poczynając od 13 czerwca 2006 r., tytułem warunkującym prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego była również działalność gospodarcza. Skoro ubezpieczona przystąpiła do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, wykorzystując przysługujące jej w tym zakresie uprawnienie, to w dniu 13 czerwca 2006 r. podlegała temu ubezpieczeniu, a tym samym nabyła prawo do zasiłku macierzyńskiego.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiódł organ rentowy, który skarżąc go w całości, zarzucił naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie: 1) art. 6 ust. 1 pkt 19 w związku z art. 9 ust. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, poprzez przyjęcie, że wnioskodawczyni jako osoba z prawem do zasiłku macierzyńskiego z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia pracowniczego mogła się skutecznie zgłosić z dniem urodzenia dziecka także do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej; 2) art. 29 ust. 1 w związku z art. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, przez przyjęcie, że na dzień 13 czerwca 2006 r., czyli dzień urodzenia dziecka, wnioskodawczyni była objęta ubezpieczeniem chorobowym z dwóch tytułów: a) z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia pracowniczego w związku

z zatrudnieniem w Akademii Wychowania Fizycznego w G. (art. 11 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), b) z tytułu zgłoszenia się w dniu 13 czerwca 2006 r., tj. w dniu urodzenia dziecka, do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego osoby prowadzącej działalność gospodarczą (art. 11 ust. 2 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), co w konsekwencji doprowadziło do uznania przez Sądy obu instancji prawa wnioskodawczyni do dwóch zasiłków macierzyńskich.

Naruszenia przepisów postępowania skarżący upatrywał natomiast w uchybieniu art. 328 § 2 k.p.c., co polegało na nadmiernej lakoniczności w ujawnieniu przez Sąd w treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku motywów rozstrzygnięcia prowadzącej, w ocenie skarżącego, do nierozpoznania apelacji organu rentowego w całości. W oparciu o powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku, a także poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego Gdańsk - Południe w Gdańsku i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, a także o zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej organ rentowy wyraził pogląd, że wnioskodawczyni ma prawo tylko do jednego zasiłku macierzyńskiego z tytułu pracowniczego ubezpieczenia chorobowego, bowiem urodziła dziecko w okresie podlegania temu ubezpieczeniu, zaś jej zgłoszenie do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego jako osoby prowadzącej działalność gospodarczą nie wywołało skutku w postaci objęcia jej tym ubezpieczeniem, bowiem zgłoszenia dokonała będąc osobą, której tytuł ubezpieczeń emerytalnych i rentowych wynikał - w okresie pobierania zasiłku macierzyńskiego z pracowniczego społecznego ubezpieczenia chorobowego - z art. 6 ust. 19 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Osoby takie podlegają obowiązkowi ubezpieczeń emerytalnych i rentowych - jeżeli nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązek ubezpieczeń społecznych - bez możliwości zgłoszenia się do dobrowolnych ubezpieczeń chorobowych, co wynika z treści art. 11 oraz 12 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zgłoszenie wnioskodawczyni z dniem urodzenia syna do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego nie spowodowało włączenia jej do tego ubezpieczenia, czego skutkiem był brak prawa do zasiłku macierzyńskiego z tego ubezpieczenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm., powoływanej dalej jako: „ustawa systemowa”), ubezpieczenia społeczne obejmują: ubezpieczenie emerytalne, ubezpieczenia rentowe, a także ubezpieczenie chorobowe oraz wypadkowe. Ryzyka podlegające ochronie w ramach ubezpieczeń emerytalnego i rentowych mają charakter „ogólny”, tj. niezależny od konkretnego tytułu do ubezpieczenia. Jeżeli zatem jedna osoba wykonuje kilka rodzajów działalności (ma kilka tytułów), z którymi wiąże się obowiązek tych ubezpieczeń, ustawodawca z reguły wskazuje, który tytuł ma pierwszeństwo, czyli z którego z tych tytułów podlega się ubezpieczeniu z wyłączeniem obowiązku z pozostałych tytułów.

Z problemem tego rodzaju zbiegu tytułów do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych zmierzył się Sąd Najwyższy w przywołanej przez Sąd drugiej instancji uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 23 maja 2006 r., III UZP 2/06 (OSNP 2007 nr 1 - 2, poz. 20), przyjmując, że osoby, które w okresie pobierania zasiłku macierzyńskiego lub urlopu wychowawczego pozostają w stosunku pracy i równocześnie prowadzą pozarolniczą działalność podlegają ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu prowadzenia tej działalności. Dla uzasadnienia tego stanowiska Sąd Najwyższy w motywach uchwały wskazał, między innymi, na to, że wraz z uzyskaniem prawa do zasiłku macierzyńskiego przez osobę pozostającą w stosunku pracy, obowiązek ubezpieczeń emerytalnego i rentowych przestaje wpływać z zatrudnienia (art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy systemowej), bo tytułem do tych ubezpieczeń staje się po myśli art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy systemowej pobieranie zasiłku macierzyńskiego. Ten ostatni tytuł ubezpieczenia obowiązkowego jest tytułem z tzw. względnym pierwszeństwem, tzn. powoduje obowiązek ubezpieczeń emerytalnego i rentowych tylko wtedy, gdy jednocześnie nie istnieje żaden inny tytuł rodzący obowiązek ubezpieczenia, mający z mocy ustawy w zbiegu z tym tytułem bezwzględne pierwszeństwo (art. 9 ust. 6 ustawy systemowej). Jeżeli zatem osoba pobierająca zasiłek macierzyński prowadzi równocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą podlega przymusowi ubezpieczeń emerytalnego i rentowych tylko z tego ostatniego tytułu (art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej).

Śledząc argumentację zawartą w uzasadnieniu uchwały nie można nie zauważyć, iż obowiązek ubezpieczeń emerytalnego i rentowych z tytułu prowadzenia

pozarolniczej działalności gospodarczej nie mógłby powstać, gdyby przymus ubezpieczenia nie przestał wyływać ze stosunku pracy, będącego bezwzględny tytułem ubezpieczenia (mającym pierwszeństwo przed wszystkimi innymi tytułami). Stosunek pracy przestaje zaś stanowić tytuł do ubezpieczenia dopiero wówczas, gdy podlegająca mu osoba uzyska uprawnienie do zasiłku macierzyńskiego. Prawo do tego świadczenia przysługuje, po myśli art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.), ubezpieczonej, która w okresie ubezpieczenia chorobowego urodziła dziecko. Pracownik podlega obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu, w ramach którego chronione jest ryzyko niezdolności do pracy w związku z urodzeniem dziecka. Prawo do zasiłku macierzyńskiego przysługuje zatem pracownicy z tytułu ziszczenia się zdarzenia chronionego ubezpieczeniem chorobowym w okresie, gdy ubezpieczeniu temu podlega ona obowiązkowo.

Uznanie, że to samo zdarzenie może być równocześnie chronione dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym, wymagałoby zatem stwierdzenia, iż obowiązujące przepisy dopuszczają tego rodzaju „zbieg” ubezpieczeń chorobowych: obowiązkowego i dobrowolnego. W odniesieniu do ryzyka chorobowego przedmiotem ochrony jest utrata zarobku z powodu niezdolności do wykonywanej pracy. Jeśli choroba przeszkadza w osiągnięciu środków utrzymania, ustawodawca wprowadza obowiązek ubezpieczenia w odniesieniu do danego tytułu. Jeśli utrata zarobku nie następuje, bo ubezpieczony zachowuje dochód (np. poseł, stypendysta) albo go nie osiąga (bezrobotny), obowiązek ubezpieczenia jest wyłączony. Zainteresowany ma natomiast możliwość dobrowolnego przystąpienia do tego ubezpieczenia w sytuacjach, w których według jego oceny choroba wpłynie na osiągnięte zarobki (działalność gospodarcza, umowa zlecenie).

Powyższe zasady wynikają z art. 11 ustawy systemowej, zgodnie z którym obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu podlegają osoby wymienione w art. 6 ust. 1 pkt 1, 3 i 12, tj. pracownicy, członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych oraz osoby odbywające służbę zastępczą (ust.1), a dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu podlegają na swój wniosek osoby objęte obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi, wymienione w art. 6 ust. 1 pkt 2, 4, 5, 8 i 10, tj. osoby wykonujące pracę nakładczą, pracę na podstawie umowy cywilnoprawnej, prowadzące pozarolniczą działalność, wykonujące pracę w czasie

odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania oraz duchowni (ust. 2).

Zauważyć należy, iż możliwość objęcia dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym ograniczona jest warunkiem obowiązkowego podlegania wnioskującej osoby o to osoby ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułów wymienionych w art. 11 ust. 2 ustawy systemowej. Osoba będąca pracownikiem i podlegająca z tego tytułu obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu nie może więc jednocześnie podlegać dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu, albowiem, niezależnie od tego, czy równocześnie wykonuje inną działalność, obowiązek ubezpieczeń emerytalnego i rentowych wypływa wyłącznie ze stosunku pracy (art. 9 ust. 1 ustawy systemowej). Nie jest więc objęta przymusem takich ubezpieczeń z innych tytułów, w tym wymienionych w art. 11 ust. 2 ustawy, a zatem nie spełnia warunku umożliwiającego przystąpienie dobrowolnie do ubezpieczenia chorobowego.

Dla rozpoznawanej sprawy z powyższego wynika zatem konkluzja, iż w przypadku wnioskodawczyni nie mogło dojść do swoistego „zbiegu” obu rodzajów ubezpieczenia chorobowego - obowiązkowego i dobrowolnego - jak nieprawidłowo przyjął Sąd Okręgowy. Podleganie przez nią jako pracownika obowiązkowemu ubezpieczeniu chorobowemu, w ramach którego ziściło się chronione tym ubezpieczeniem ryzyko w postaci urodzenia dziecka, skutkiem czego uzyskała prawo do zasiłku macierzyńskiego, wyklucza możliwość przyjęcia na gruncie obowiązujących przepisów, że w chwili zajścia chronionego zdarzenia objęta była również dobrowolnie ubezpieczeniem chorobowym, co pozwalałoby na uzyskanie uprawnienia do drugiego zasiłku macierzyńskiego w związku ze ziszczeniem się tego samego ryzyka.

Zarzuty skarżącego odnośnie do naruszenia przytoczonych w *petitum* skargi kasacyjnej przepisów prawa materialnego okazały się zatem w pełni uzasadnione. Jednocześnie Sąd Najwyższy uznał za nieusprawiedliwiony zarzut sformułowany w ramach drugiej podstawy kasacyjnej, albowiem uchybienie art. 328 § 2 k.p.c. tylko wtedy mogłoby spowodować uwzględnienie skargi, gdyby wady uzasadnienia wyroku uniemożliwiały kontrolę kasacyjną orzeczenia, co w niniejszej sprawie nie zachodzi.

W konsekwencji zaistniały zatem przesłanki do uwzględnienia wniosku skarżącego odnoszącego się do orzeczenia co do istoty sprawy, w związku z czym Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 1, art. 98 i 99 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====